

בס"ד

קונטרס

תלב חטים

דברי התעוררות לבני תורה
לקראת ימי קציר חטים הממשמשים ובאים
שיהיו זריזין מקדימין למצוות
לקצור החטים בזמן המובחר
על פי דעת תורה וחכמיה

סיון תשס"ה לפ"ק

בס"ד

קונטרס

תלב חטים

דברי התעוררות לבני תורה
לקראת ימי קציר חטים הממששים ובאים
שיהיו זריזין מקדימין למצוות
לקצור החטים בזמן המובחר
על פי דעת תורה וחכמיה

סיון תשס"ה לפ"ק

נא לשלוח הערות אל

מספר פקס.

732-363-7417

הקדמה

סיון תשס"ה לפ"ק

מִרְנֵן הַחֲזוֹן אִישׁ זַצ"ל כּוֹתֵב בּמִכְתָּב (קוֹבֵץ אַגְרוֹת ח"א, קנ"ג)
"רְבוּתִי לְמַדוּנִי כִּי בְּכָל תְּנוּעָה צָרִיךְ לְהִתְיַעֵץ עִם חֲלָקֵי הַשּׁו"ע, וְאִין אִנִּי
בֶּן חוֹרֵין לַעֲשׂוֹת דְּבַר מְבַלִּי עֵינִן בְּהִלְכָּה מִן הַהֲלָכוֹת הַנוֹגְעוֹת לַתְּנוּעוֹת
הַנִּידוֹן, וְאִין לִי בַעוֹלְמִי אֵלָא זֹאת".

יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁמִּתְרַגֵּל בָּהֶם הָאִנוּשׁ וְאִינוּ מַעֲיִין הֵיטֵב בְּהֲלָכוֹתֶיהָ,
וּבִפְרָט בְּדְבָרִים שֶׁמוּטֵל עַל שְׁלוּחֵי הַצִּיְבוּר, וְנֶעֱלַם גַּם מִצִּיאוֹת הַדְּבָרִים,
וּבְכָל זֹאת כִּבְר רֵאִינוּ פְעָמִים רְבוּת שֶׁנֶּעֱשֶׂה הַתְּעוֹרְרוֹת בְּלְבוֹת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל, לְמִשְׁמַשׁ בְּקִיּוֹם וְעֵשִׂית הַמִּצְוֹת אִם נַעֲשִׂים ע"ד דְּקִדּוּק הַהֲלָכָה
וְהִידוּר הָרְאוּי, וּפְשָׁפוּשׁ זֶה מְבִיא לִידֵי שְׁלִימוֹת בְּמַדְרָגָה שְׁלֵא זְכוּ בּוּ עַד
הַנָּה.

הַקּוֹנְטֵרַס הַזֶּה דָּן בְּהֲלָכָה שֶׁנִּפְסַק בְּשׁו"ע סִימֵן תַּס"ז ס"ה שְׁדָּגֵן
שֶׁנִּתְיַבֵּשׁ לְגַמְרֵי וִירְדוּ עֲלֵיו גְּשָׁמִים שֶׁמִּקְבֵּל חִימוּץ, וְלִכֵּן בְּמַדִּינַתֵּינוּ
שֶׁשְׂכִיחַ גְּשָׁמִים יֵשׁ לְשִׁקּוֹל כִּמָּה דְּבָרִים, מִתִּי הוּא הַזְּמַן שֶׁל "נִתְבַּשַׁל
לְגַמְרֵי", מָה הַדִּין אִם יִרְדוּ גְּשָׁמִים עַל הַדָּגֵן שֶׁנִּתְיַבֵּשׁ אֲבָל אִין בְּהַדָּגֵן
סִימְנֵי חִימוּץ, אִם לֹא יִרְדַּ גְּשָׁם הָאִם זֶה חָשׁוּב מִצְוָה שְׁמוּרָה.

בְּאַרְה"ק עַל אֵף שְׁלֵא שְׂכִיחַ שֵׁם גְּשָׁמִים, יֵשׁ הַרְבֵּה חוֹבְבֵי מִצְוָה
וּמִדְּקָדְקִים בְּהֲלָכָה, שֶׁעַל אֵף כֹּל הַטּוֹרָה, מִקְדִּימִים לְקַצּוֹר הַחִיטִּים
בְּהַקְדָּם. גַּם כֹּאן בְּאַרְה"ב נִתְעוֹרְרוּ בְּנֵי תוֹרָה מְכַל הַחוּגִים לְהַדֵּר וּלְדַקְדַּק
בְּעֵינֵן זֶה שֶׁל קִצִּירַת חֲטִים בְּלַחֲוֹתָן, וּבְאִיזָה בְּתִי מֵאִפָּה מִכְרוּ קִמַח
מִמְקוֹמוֹת שְׂאִין הַגְּשָׁמִים שְׂכִיחַ בָּהֶם (בְּעִיר לַעֲיָקוּוֹד מִכְרוּ קִמַח
מֵאַרְה"ק, וְכִמו"כ גַּם בְּבִרוּקְלִין הָיוּ שֶׁמִּכְרוּ קִמַח כֹּזֵה). כִּמוּ כֵן עֲכָשִׂיו יֵשׁ

משתדלים לקנות חטים מקאליפארני"א וכדומה (ומי שיש לו ידיעה על מקום גידול חטים במקום שלא שכיח שם גשמים, מתבקש להודיענו דרך פקס).

בימים הללו יצא לאור ספר יקר בשם "קציר חטים" שנאסף בו כל דברי הראשונים והאחרונים שדנים בענין זה, וגם הוסיף המחבר מאות הערות חשובות מדיליה, בודאי שיתעוררו הרבה אנשים להדר בענין נשגב זה, וגם מחברי קונטרס הנוכחי שאבו מלא חפנים של השכל ובינה מספר זה, תשו"ת להמחבר וישר חיליה מן שמיא להוסיף לחבר חיבורים כהנה וכהנה.

במשך לימוד קונטרס זה יבחין הקורא, שבימים מקדם לא נהגו לקצור בזמן מאוחד כמו שקוצרים עכשיו, וכמבואר בספרי הראשונים ואחרונים שהוצרכו לייבש התבואה בשדה וגם עשו ערימות לתכלית זה, ורק בכשבעים שנים האחרונות מעת שיצרו מכונת הקוצר קאמבי"ן, שא"א לקצור בו בהקדם, אז הותחל המנהג לקצור בשלב האחרון של הייבוש. גם משום שכלפני מאה שנה עירבו במדינתנו זרעים של תבואות שונות כדי לחזק התבואה שלא יצמחו, ומחמת חוזק התבואה גם יוכלו לייבש באופן הכי קל, שהוא להניחם במחובר שיתייבשו בקמתם ע"י החמה וברוח הנושבת.

כנראה ממנהג העולם, שהסכימו הרבנים הגאונים להקל בזה, וכנראה משום שלשעת הדחק יחשב להם, כי כאן בארה"ב נאסף המון ישראל לעיר אחת, ומן ההכרח שהכל יוקצר ע"י מאשי"ן, וגם קשה מאד לטפל ביבוש החטים, ולכן כנראה שהסכימו לזה וכנ"ל.

אולם אין ספק לנו שאילו היה בידם לסדר קצירה באופן מהודר, שהיו עושים כן, כי להרבה שיטות יש חששות חמורות, וכן היה מנהג כל גדולי ישראל, יש שקצרו בעודם ירוקים ממש, ויש שקצרו כשנשאר מעט ירקות (הכל כדי לקצור לפני שמתבשל, כי בזמן ההתבשלות כמעט שאין

שום ידקות, ורק בחלק התחתית של השבלות יש מיעוט ירקות) ויש שקצרו בתחילת ליבון, ואולי יש שהיו קוצרים אף באמצע ייבוש, אבל מעולם לא קצרו בייבוש כליל כמו שעושים בזמנינו.

ובכן לחיזוק היה לנו בראותינו בספר הנ"ל שהגה"צ מסאטמאר זצ"ל חשקה נפשו להשיג חטים מאריזאנ"א שאין גשמים יורדים שם, וגם עשו כבקשתו שנה אחת, ורק כיון שלא עלתה יפה אותם חטים שהשיגו חדלו מזה. גם מביא שם בשם הגש"פ דברי יואל בזה"ל "אם היה אפשר העדיף לקצור ממקום שאין הגשמים מצויים כל כך" (אגב מובא שם בשם ספר זכר חסידים לברכה שהגה"צ הנ"ל פקד לקצור חטים כשהיה מעט ירוק).

גם מובא בשו"ת ויען יוסף שהגה"צ מפאפא זצ"ל פקד לקצור כמה ימים לפני שהאכרים קוצרים, ואף שפקודה זו קצת סתום במספר הימים, כי הליחות הולך ופוחת מיום ליום במהירות, וכל יום שונה מחברתה, עכ"ז כהיום לא נוהגים כן, ובודאי הוה ניח"ל הקצירה באופן מהודר.

ובשנים האחרונות יש בבתי מאפה הידורים שונים בענין אפיית המצות, וכל שרוצה לזכות בהידורים שונים כמו "שיטת הרא"ש" "תנור ראשון" וכדומה, משלם כפי המחיר אשר יושת עליו, ובכן מה טוב מה נעים אם בכל בתי מאפה היה אפשר לקנות חטים מארה"ק או משאר מקומות שאין הגשמים שכיח שם, ואולי ברבות הימים יקנו כל החטים רק מאותם המקומות.

הקונטרס יוצא לאור לקראת ימי קציר חטים המתקרבים ובאים, וראוי לציין מה שמספרים מהרה"ק רבי ישראל מהוסיאטין זצ"ל שבהתקרבו למקום מנוחתו של אביו הק' זצ"ל ביום היארציי"ט ל"ז בעומר, הניח איש הטהור קויטעל על הציון, כשעזב את המקום הרהיב

אחד מהחסידיים להסתכל בפנים הקויטעל וראה שביקש שינצל ממהו
חמץ.

הרי אין מקרא יוצא מידי פשוטו, ואפשר ללמוד מזה של"ז בעומר
אינו מוקדם מדי להתפלל שינצל מחשש חמץ, ובפרט שימי קציר חטים
ממשמשים ובאים, וכנראה שרצון השי"ת הוא שנהיה מקושרים בכל
השנה בחג קדוש זה ובמצות מצה.

יה"ר מלפני אבינו שבשמים שנזכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות
את כל דבריו ומצוותיו באהבה, ונזכה בקרוב ביחד עם כל ישראל לאכול
מן הזבחים ומן הפסחים בב"א.

חלב חטים

מטרת הקונטרס

החטה יש בו כמה שלבים בצמיחתו וגידולו ויבשותו (כמבואר להלן), בימי קדם היו כאלו שהקפידו לקצור החטים כשהיו ירוקים או מקצת ירוק והיו שקצרו בתחילת ליבונם כמבואר בהקדמה, אבל כהיום נוהגים לקצור החטים למצות מצוה בשלב האחרון של הייבוש (HARVEST RIPE STAGE) ומדת הליחות אז הוא % 12-14.

במאמר זה לא באנו ליישב מנהג העולם בזמן קצירת החטים, ובודאי לא לפקפק בו, אמנם היות שלאחרונה נתעוררו הרבה חרדים לדבר ה' זו הלכה וחוששים לגשמים שיורדים בעת שהתבואה א"צ יניקה מן הקרקע, ולכן מדקדקים לקצור החטים בזמן מוקדם למנהג העולם, או שחוזרים לקנות חטים או מצות ממקומות שאין גשמים שכיח בהם בעתים הללו (וגם יש בתי מאפה שמוכרים מצות מקמח ארה"ק, וכעת יש שמשתדלים לקצור בקאליפארני"א, מקומות שאין גשמים שכיח), ובכן באנו לדון בזה האם יש מקום לדקדק בכך או לא. ומאחר שזו היא מטרתנו לכן כתבנו רק דברי הפוסקים המחמירים, וגם בזה השתדלנו מאד לשנות בדרך קצרה.

א. קבלת חימוץ במחובר

לגמרי במחובר כמאן דמנחא בכדא דמיא ומקבלת חימוץ אם ירדו עליה גשמים, עכ"ל.

דברי שו"ת הרשב"א מובאים בבית יוסף, וכ"כ בשו"ע סי' תס"ז ס"ה, ו"ל דגן שבמחובר שנתייבש לגמרי ואינו צריך ליניקה כמאן דמנח בכדא דמי ומקבל

איתא בשו"ת הרשב"א חלק ז' סימן כ', "שאלת הא דאמרינן בפרק כל שעה (ל"ג)... היכי דמי כגון דאחמיץ במחובר, האיך המחובר בא לידי חימוץ שהרי אין לך תבואה שלא נפלו עליה מים במחובר. תשובה, ההיא שנתבשל לגמרי במחובר ואינה צריכה כלל ליניקה, וכל שנתייבש

למצב שא"צ ליניקה חשוב לנידן
דין כ"נתייבש לגמרי", והוא זמן
בישול לגמרי.

והנה בחזו"א יו"ד סימן קצ"ז
מגדיר דברי הרשב"א הנ"ל
בזה"ל "יש שני פרקים בפירות
וחלוקים כדיניהם, דין בישול כל
צרכו וא"צ ליניקה אבל עדיין יש
איחוי עם השרשים ומגיע עדיין
הנקה לפירות אלא שזה ללא צורך
או לגרעון, [והשני] שנסתלק החיות
ממנה ואינה עומדת בשום קשר
יניקה עם האילן... ונתייבש שהזכיר
הרשב"א לענין חימוץ היינו יובש
של בישול כל הצורך, אבל אינו
יובש של פיסוק הקשר עם השורש"
עכ"ל, הרי שכיון שנגמר ונשלם
הפרי, הר"ו מקבל חימוץ אף
שעודנו יוגק מן הקרקע, דכיון שאין
צורך ביניקה זו הוא נחשב לענין זה
"נתייבש לגמרי".

בעולת שבת סי' תנ"ג סק"ד כתוב
עמ"ש שם בש"ע ס"ד
החטים שעושים למצת מצוה טוב
לשמרן שלא יפלו עליהם מים
משעת קצירה, דמ"ש משעת קצירה
"אבל קודם לכן אין לחוש דאינו
מקבל חימוץ כי אם משעת קצירה
ואילך, והיינו דוקא בשעדיין אינו
מבושל כל הצורך ועדיין צריכה

חימוץ אם ירדו עליו גשמים". (אין
לומר שבכונה השמיט השו"ע הך
דנתבשל כמבואר בלשון הפוסקים
להלן, וכן מפורש בשו"ת דברי חיים
ח"ב סימן ל"ט בכתבו להלכה
ולמעשה "שפיר קאמר הרשב"א ז"ל
כלל בזה אם בעודנו לא נתבשל
לגמרי לא מחמיץ, ורק לאחר
שנתייבש ונגמר אז נעשה חימוץ").

היות שבדבריהם נזכרו כמה
לשונות "נתבשל לגמרי",
"נתייבש לגמרי", "א"צ כלל
ליניקה", לכן עלינו לברר לאיזה זמן
כיונו, ובפרט שלכאורה זמן
דנתייבש לגמרי הוא לאחר זמן
דנתבשל לגמרי וצ"ע (ויש שגרסו
משום זה גירסא אחרת, עיין שו"ת
רמ"ץ סימן ל"ז, ועיין שלחן גבוה).
החטה מתייבש והולך, מתקשה
והולך, ועלינו לברר באיזה מדריגה
נחשב "נתייבש לגמרי", אם בסוף
תהליך הייבוש או באמצעו.

איתא בלבוש, "אבל אחר
שנתייבש לגמרי בעודנו
מחובר לקרקע עד שאינו צריך עוד
ליניקה, כמאן דמנח בכרא דמי
ומקבל חימוץ אם ירדו עליו
גשמים". הרי שביאר גדר ושיעור
זמן התייבשות, דהיינו כיון
שנתייבש והולך כ"כ עד שמגיע

וכ"כ באגלי טל מלאכת קוצר אות כב סק"ד "האי דאחמיץ במחובר היינו לאחר שנתייבש מה שצריך להתייבש במחובר".

וכן מבואר בשו"ת רמ"ץ או"ח סימן לז לפרש מש"כ ברשב"א נתייבשה לגמרי "הך לגמרי שכתוב אחר תיבת שנתייבשה הוא לאו דוקא שנגמר כל מה שצריך ודרך להתייבש כתבואה קודם הדישה, רק כדרך תבואה שנתכשלה כל צרכה וא"צ ליניקה דדרכה להתייבש מעט, דכל זמן שהוא רטובה ולחה עדיין צריכה ליניקה".

הרי דס"ל להפוסקים הנ"ל שכל שהחטה נתכשל באופן שלצורך גידול הגרעין א"צ שוב ליניקה מהקרקע, הרי זה בגדר "נתייבש", ומכאן והלאה אם יורד עליה גשם מקבלת חימוץ, (עדיין יש לעיין בשו"ת רמ"ץ מה דעתו ביונק מן הקרקע וא"צ ליניקה), ומעתה עלינו לברר איזה סימן יש לנו לדעת מתי הוא מצב של "נתכשל".

לקרקע, אבל כשכבר מבושלת כל הצורך ואינה צריכה עוד לקרקע הרי הוא כמאן דמנחא בכדא ומקבלת חימוץ, וכ"כ הרשב"א בתשובה מביאו המחבר בס' תס"ז ע"כ. הרי שלא הזכיר כל הך דנתייבש, והטעם כנ"ל שכל שנתכשל לגמרי כבר מקבל חימוץ, ונתייבש לגמרי מיקרי, והוא הוא עת קבלת חימוץ הנאמר ברשב"א ושו"ע.

וכן מבואר בשו"ת אבני נזר סימן תקכ"ט "דכדברי הריא"ז משמע דלאו דוקא יבש לגמרי רק יובש עד שראוי לקצור... לשון השו"ע שנתייבש לגמרי ואין צריך ליניקה, היינו שנתייבש עד שאין צריך ליניקה, וזה יבוש גמור שצריך במחובר, ומ"מ עדיין צריכין להניחן ע"פ השרה עד שיהיו יבשים גמורים ביותר, ומכי נגמר כישולה עומדת לקצור וא"צ עוד ליניקה, וכיון שנראה שהיה כן הרי דינה כדין ארכא דטבעה בחישתא דכיון דמינת ניחתי אתיין לידי חימוץ",

ב. זמן התכשלות התבואה

כשסוחטים הגרעין יוצא נוזל צליל. (ב) שלב החלב (MILK STAGE) שאז כשסוחטים הגרעין יוצא נוזל לבן שנראה כחלב. (ג) עיסה רק

בספרי חכמי הטבע מבואר שיש כמה מדרגות בגידול גרעין החטה, ואלו הן. (א) שלב המים (WATER RIPE STAGE) שאז

נתנו חכמי הטבע כמה סימנים שעל ידם אפשר להבחין שהתבואה הגיע להתבגרות הנ"ל ואלו הן:

א) מדת הליחות בזמן התבגרות הנ"ל, הוא בערך % 25-35. ב) מתהווה בכיקוע הגרעין כמו חוט נוטה לשחור (PIGMENT STRAND). ג) בעת גידול החטים, הקנה והשיכולת והגרעין הם בצבע ירוק (גרי"ן), ובמשך עת התבגרותו מתהפך הצבע למראה זהב, תחתית השיכולת (GLUMES) הוא המקום האחרון לאבוד מראה הירקות, ובכך כשנאבד רוב מראה הירוק שבתחתית השיכולת הוא סימן להתבגרות החטה.

[כדברי כמה פוסקים (עיין שו"ת שם אריה סימן י, חיי אדם כלל קכ"ח דין ב, מאיר עיני חכמים מהר"ת קובץ תשובות סימן ב, קיצור שו"ע, שו"ת משיב דבר, מסגרת השלחן לספר שלחן שלמה סימן תנ"ג) מוזכר לקצור בעורם ירוקים או קצת ירוקים כדי למנוע מהם חשש חימוץ מחמת הגשם, (ומדברי הרבה פוסקים שסתמו ונקטו "לחים" קשה להוכיח כלום), הרי משמע מדבריהם שס"ל שמעת כלות ירקות כבר מקבל חימוץ. ובכך

(בארה"ק קוראים אותו דונג רך) (SOFT DOUGH STAGE) שאז מתנושש רוב ממשות החטה ומתמעט מאד הליחות והנוזלים. ד) עיסה קשה (בארה"ק נקרא דונג קשה כנ"ל) (HARD DOUGH STAGE), שנתקשה הגרעין כמו עיסה קשה. ה) קושי הגרעין (KERNEL HARD STAGE) שאז נתמעט עוד יותר ליחות הגרעין וממילא מתקשה הגרעין (אמנם אם דוחקו בצפורן הגודל עדיין נשאר רושם). ו) מוכן לקצירה עם קאמביי"ן (HARVEST RIPE STAGE).

כפי עדות כל חכמי הטבע, בסוף שלב רביעית (שהגרעין נעשה כעיסה קשה) מגיע הגרעין לשלימותו ואז נתבשל לגמרי (Physiological Maturity), ומאז והלאה אין הגרעין מתרבה ומתגדל כלל וכלל, ואין הגוש שבתוכו משתנה לא באיכותו ולא בכמותו, ורק המים והנוזל שבתוך הגרעין מתמעט והולך, והחטים ראויים אז לקצירה במגל יד וא"צ יניקה מן הקרקע, ורק החטים הנקצרים אז עדיין צריך לייבוש, כי מחמת רכות הגרעין א"א לטוחנו, וגם א"א לאצרו כי מחמת הליחות יתעפש, וייבוש זה שוה אם נעשה בתלוש כבמחוכר.

כי אם מניחים החטים להתייבש במחובר א"צ לשום פעולת ייבוש, משא"כ אם קוצרים במוקדם צריכים לייבש החטים. והוא הטעם והסיבה שכאן בארה"ב נשתנה סדר הקצירה מימי קדם, דכימי קדם שהיה הקצירה ביד יכלו לקצור בהקדם.

ועוד שמשום טבע החטים לא רצו להניח החטים להתייבש במחובר כי בירידת גשמים מתהווה צמחים (וגם האומה"ע רע עליהם ריבוי מצומחים), ולכן קצרו בהקדם והניחם להתייבש כשרה בערימות, מכוסים בקש בשיפוע, באופן שלא יכנסו הגשמים לשם בדרך כלל. אבל בחטים שלנו שכטבעם אינם נוח להצמיח חו מעדיפים לייבשם כשהם מחוברים, ורק לפעמים כשחוששים לריבוי גשמים הם קוצרים בליחות של 20% ושוב מייבשים אותם במכונת ייבוש].

אף אלו שלא נהגו כדבריהם להחמיר לקצור כשהם ירוקים ממש, עכ"ז יש מקום לדקדק לקצור כשעומד מראה האחרון של ירקות לכלות מתחתית השיבולת, כי אז הוא כלות ההתכשלות, או עכ"פ תיכף ומיד לאחר כלות הירקות, עיין פמ"ג סימן תנ"ג א"א סק"ז].

נמצא שלדעת הפוסקים הנ"ל באות א', גשם היורד לאחר שלב ההתבגרות הנ"ל מקבל חימוץ אף שהחטים עודם מחוברים לקרקע. והוא טעם המדקדקים לקצור בזמן הנ"ל, בפרט במדינתנו שיש ריבוי גשמים, שחוששים לחימוץ החטים.

[סיבת המניעה מהנהגה זו של קצירה בעת הנ"ל הוא, א. מפני שא"א לקצור אז במאשי"ן הנקרא קאמביי"ן (עד שמגיע למיעוט ליחות של בערך 20%). ב.

ג. העדר סימני חימוץ

גם החטים הנקצרים בעת ייבוש כליל (% 12-14 ליחות) נבדקים ע"י הממונים לראות אם יש בהגרעינים סימני חימוץ (והוא מצומח שקוראים אויסגעוואקסע"ן שיוצא מראש הגרעין שיכולת קמנה או שהגרעין מתבקע), וכיון שיש

עד הנה הסברנו שלדברי הפוסקים הנ"ל אם יורד גשמים לאחר שלב ההתבגרות ובישול התבואה הרי הם מקבלים חימוץ, והו סיבת המדקדקים לקצור החטים בשעה זו. אבל יש לעיין אם יש צורך בטורח זה, דהלא

שהגמרא מיירי שיש בו מצומחות ומבוקעות, משא"כ סתם תבואה שאין בהם סימני חימוץ הנ"ל. וזהו באמת תירוצם של רבינו יחיאל מפארי"ש, מאירי, מהר"ם חלאווה, וראב"ה. ומדלא תירץ כן הרשב"א, משמע דס"ל שמשתימות הסוגיין משמע שכל דגן שמחובר לקרקע אסורה ואף אם אין בהם סימני חימוץ, וכשיטת רבינו אפרים בתבואה תלושה שירד עליו מים (עיין שו"ת רמ"ץ הנ"ל).

וכן משמע במאמר מרדכי סימן תס"ז שפירש כן דעת השו"ע, וכן בספר צמח דוד, וכן משמע בשו"ת אבני נזר סימן תקכ"ט בסוף דבריו שם שדגן במחובר "דינה כדין ארכא דטבעה בחישתא [ספינה שנטבע בנהר חישתא] דכיון דמינח נייתי אתיין לידי חימוץ", והוא דין דסעיף ב' שאף באין בו סימני חימוץ אסורים, וכ"כ בהדיא בשו"ת ישיב משה סימן קצ"ח.

ב. באחרונים מוזכר עוד סברה, שכיון שלמקצת התבואה יש סימני חימוץ הרי זה ריעותא שגם שאר התבואה נתחמצו, ובכך כיון שאף בתבואה שלנו (WINTER WHEAT) יש קצת מצומחים, לכאורה שייך

בהכשרים שיעור ששים נגד הגרעינים שיש בהם סימני חימוץ, וזהו המציאות בחטים שלנו (WINTER WHEAT) כי כשהממונים מוצאים ריבוי מצומחים מטריחים עצמם למצוא שדה שאין בהם כ"כ מצומחים, וא"כ לכאורה יש מקום להכשירם אף למדקדקים.

אמנם יש לפקפק בדבר זה משום שלש סיבות:

א. משמעות הרשב"א ושו"ע הוא שאף כשאין בו סימני חימוץ, כיון שירדו גשמים על השדה לאחר שנתבשל לגמרי, הר"ז ספק חמץ עכ"פ, דבשו"ע ס"כ איתא שדגן "שנפלו עליו מים אע"פ שלא נתבקע אסור דכיון שמינח נייתי (ר"ל שאינו עוסק עמהם) אתי לידי חימוץ", (ובמ"ב בשם האחרונים דאף שלא נתרבך כלל אסור). ובסעיף ה' מעתיק השו"ע דין דהרשב"א דדגן שבמחובר שא"צ ליניקה כמאן דמינח בכרא דמי, ומשמע שיש עליו דינים דס"כ הנ"ל.

בספר קציר חטים עמוד ל"א מדויק משו"ת הרשב"א שהקשה דהאיך שייך לגמרא לומר דאחמיץ במחובר הלא בכל תבואה יורד גשם ע"כ, וקשה דהו"ל לתרץ

אשר במלים במאה ובמאתים, נלפענ"ד דאין להשתמש בהן בפסח כלל, דהא הר"ן כתב בתשובה שהובא בב"י שנשאל לו על החטים שנמצא בהן מבוקעות, והשיב דבחטים המבוקעות אינו רואה בהם צד היתר, ושאר חטים שאין מבוקעות נראה בעיני דמותרים, מפני שהדבר מצוי שכעת הגשמים עליונות הגדיש ותחתונים מתחמץ ומתבקע ואין המים נוגעים באמצעה כלל, וכל כה"ג לא אתיליד ריעותא באמצעות הגדיש, וכן הוא בש"ע או"ח בסימן זה... א"כ החטים הנשמרים שלא היו מונחים בגדיש לאחר הקצירה, ולא בא על החטים שום מים לאחר הקציר, ועל כרחק כשנמצא בהם מבוקעים או מצומחים, כי ירד עליהם הגשם כאשר היו עוד מחוברים בשדה, לא היו צריכים עוד לקרקע... בסי' זה סעיף ה' דהדגן שאין צריך עוד ליניקת הקרקע מקבל חימוץ אם ירד עליו הגשמים, אם כן אתיליד ריעותא בכל החטים שנקצרו יחד, ואין לנו דבר המסתבר לתלות בו שרק אלו החטים (ש)נתחמצו ולא אחרים...

כשנת תרכ"ה בר"ח ניסן הצעת י הדבר לפני אדומו"ר הרב הגאון הצדיק הקדוש נר ישראל

לומר סברה זו (ואף שלרוב יש מעטים מאד).

ובשו"ת דברי חיים ח"ב סימן ל"ט איתא "אם נקצרו קודם גמר כישולם לא חיישינן לשארי חטים [שאין בהם סימני חימוץ] לחימוץ, די"ל שנחמצו אותן הנצמחים כחלוש ושארי החטים שאינם רואים חימוץ לא חיישינן וכו', אבל אם נקצרו לאחר שנתייבשו חיישינן לכולהו, דהרי ידעינן שנשרו במים", ויש לחקור אם כונתו למש"כ לעיל אות א', או למש"כ בסמוך שהוי ריעותא, (ועי' בהמשך דבריו, מוכא להלן).

וב"כ בשו"ת האלף לך שלמה סימן ש"ו "בירדו עליו גשמים בשדה רתחת השמים יורדין על כל מקום בשוה ודאי הוי ראיה כיון דאלו [שיש בהם סימני חימוץ] נתחמצו, גם אלו [שאין בהם סימני חימוץ] נתחמצו".

ובחידושי מהרא"ך להגה"ק רבי אליעזר מפולטוסק (מגדולי תלמידי פשיסחא-קאצק וחתן בעל החוות דעת) איתא "הנה בענין החטים שנקצרו על חג הפסח והיו נשמרים שלא יבא עליהם מים לאחר הקצירה, ונמצא בתוכם מצומחים

בצבע שחור (BLACKPOINT), וברוין ונוטה לאדמימות, ולפי חכמי הטבע הוא באקטירי"א (FUNGUS) שמתהווה לאחר בישול התבואה, ומתקלקל ומתרחב ע"י ליחות הגשמים.

בשו"ע ס"ג איתא "חטים שבאו בספינה, אם הם יבשות וקשות ולא נשתנה מראיהן, אחזוקי איסורא לא מחוקינן". והנה ברעת תורה מבואר דבשנה שיש ריבוי גשמים יש לו דין באו בספינה, וא"כ י"ל שכיון שמראות אלו מתהווים לאחר בישול הפירות, הרי הם בכלל "נשתנה מראיהן" שזה מראה שהמים ניגשו אל תוכנם, ובפרט שלפי עדותם יש לו שייכות עם המים, וכיון שכן, אף בכה"ג שיש ששים נגד מראות אלו, י"ל שיש ריעותא לכל החטים.

מהרי"מ זצ"ל [בעל חידושי הרי"מ], ואמר לי שעייין היטיב כי היה נראה לו לפום ריהטא לחומרא, והדברים נכונים, ולא להשתמש בשנה ההיא גם לבני ביתו מחטים שהיו בהם מצומחים והי' שמונה פעמים ששים גם לאחר הברירה, וכאשר הי' הדבר שאין רוב הציבור יכול לעמוד לא הי' באפשרי למחות ולאסור, והיה מההכרח לסמוך על שיטת הרוקח דסובר דחטים שירד עליהם דלף ונתבקעו וחזרו ונתייבשו ואין ביקוען ניכר דנטה להתיר וחולק על הרשב"א כמבואר בב"י וצ"ע". (ומש"כ בשו"ת חבלים בנעימים שהחידושי הרי"ם נהג לעצמו חומרא, מדברי מהרא"ך מוכח דלא כן הדבר).

ג. עוד יש להוסיף על הנ"ל, שמצוי בחטים שלנו מראות (DISCOLORATION OR SMUDGE)

ד. מוצה שמורה

לא נתבשלו, אחזוקי איסורא לא מחוקינן).

אמנם יש להדגיש, שלהחטים של מצת מצוה יש דין מיוחד של שמירה, וכלשון המ"ב סימן תנ"ג ס"ק כ"א שהמצת מצוה "צריכים שמירה יתירה ולא די לנו

והנה כל הנ"ל כתבנו לענין חשש חימוץ אם ירד גשמים לאחר שהתבואה נתבשל לגמרי, אבל אם לא ירד גשם אין בו חשש חימוץ ומותר למצות של כל ימי החג, (ובימי קדם היה מותר מעיקר הדין ליקח חטים וקמח מן השוק, דכיון דכן היה דרך העולם לקצור כשעדיין

וכן מפורש בשו"ע הרב סימן תנ"ג
 "י"א שמד"ס אין אדם יוצא
 ידי חובתו בפסח אלא במצה
 ששמרה ישראל מחימוץ מתחילת
 שעה שהיתה ראויה לכא לידי
 חימוץ, דהיינו מיד בתלישת
 השבלים מהמחובר, שאז אם היו
 נופלים עליהם מים היו מחמיצין,
 (אבל בעודם במחובר אינם באים
 לידי חימוץ אם הם צריכים לקרקע
 כמו שנתבאר בסימן תס"ז), הרי
 משמע שהכל תלוי אם ראוי לכא
 לידי חימוץ או לא, (וכל המעלה של
 מחובר הוא רק שאינו ראוי לחימוץ,
 והיינו רק כשעדיין לא נתבשל, אבל
 כשכבר נתבשל בכלל מצות
 ושמרתם הוא). וכן משמע כמ"ב
 הנ"ל ע"ש.

ובשו"ת דברי חיים הנ"ל לאחר
 שגילה דעתו לקיים דברי
 הרשב"א ולדחות דברי המעיל
 צדקה, ושלכאורה יש מקום לאסור
 אכילתם כחג, סיים "אך העולם
 נוהגין להתיר, אך לכאורה אם לא
 נקצרו קודם שנתייבשו בודאי לא
 מיקרי שימור מה ששמרו בעת
 שנקצרו, כיון דבשעה שכאו לכלל
 שימור היינו היבוש, היה בהם חשש
 שנשרו במים ולא מיקרי שמירה,
 ולכן טוב יותר ליקח מהחטים
 דאשתקד".

כמה שאין לנו ריעותא של חשש
 חימוץ, אלא שצריך שימור יתירה
 לשם מצת מצוה". (גם יש שיטת
 שו"ת שואל ומשיב ודעימיה שם"ל
 שאין לסמוך על רוב וחזקה וספק
 ספיקה, לענין מצה שמורה). ולפי"ז
 אף בשנה שלא ירד גשם, יש
 מוקדקים להשתמש למצה של
 מצוה בחטים שנקצרו תיכף כגמרו
 להתבשל, דאם שהה כשרה לאתר
 בישולו אף שלבסוף לא ירד גשם,
 עכ"ז בכלל שימור לא הוי.

אלא שדבר זה שיש דין שימור על
 חטים בעודם מחוברים
 לקרקע מונח במחלוקת, ונעתיק פה
 דעת המחמירים (וכמבואר בראש
 דברינו שבאנו רק לברר דעת
 המדקדקים).

בעולת שבת שהעתקנו לעיל
 מבאר, שמש"כ בשו"ע
 שמורה משעת קצירה, ר"ל ולא
 קודם לכן, משום שמירי כתבואה
 שעדיין לא נתבשל, ע"ש. וכ"כ
 הלבוש "החטים שעושים מהן מצות
 של מצוה טוב לשמרם שלא יפלו
 עליהם מים משעת קצירה, דקודם
 קצירה בעודם מחוברים א"א להם
 לבוא לידי חימוץ, וכ"כ הרשב"א
 בתשובה מביאו המחבר בסימן
 תס"ז".

ה. הערה בהיתר של שו"ת מעיל צדקה

שכתב מעלתו שכפי הנראה היה אז התבואה בבישולה אין כאן מקום להתיר."

השתדלנו לברר כתבואה שלנו אם כשיורד גשמים נעשים נפוחים ולא עלתה בידינו, אמנם זה בררנו שמדת הליחות (MOISTURE LEVEL) עולה הרבה (עד שמגיע לכעשרים וחמש אחוז וכדומה). והנה כשמשערים מדת הליחות נותנים בממדד רק הגרעינים בלי שום מוץ, וא"כ לכאורה מוכח מזה שהליחות החדיר לתוך הגרעין, דאל"כ לא היה משתנה מדת הליחות, ולפי"ז כתבואה רידן לכאורה אין לנו היתר של שו"ת מעיל צדקה.

עוד העיר בספר קציר חטים, שבמעיל צדקה איתא "כיון שעדיין מחובר ומכוסה בקליפתו לא מחמיץ", ויש לדייק מזה שאם יש תבואה שמחמת התייבשותו נפתח ונסדק המוץ מלמעלה, מסתבר שאיגו מתיר ככה"ג, ובכן כיון שזה דבר מצוי כתבואה שלנו שאירע סדק כנ"ל, לכן ככה"ג אין לצרף התירו של המעיל צדקה.

בכל ספרי שאלות ותשובות הדנים בענין דין דירדו גשמים על תבואה שנתכשלו (או ספק שמא נתכשלו), מוזכר דברי שו"ת מעיל צדקה סימן ס"ט שמאריך לחלוק על שו"ת הרשב"א, וס"ל להקל אף בירדו גשמים על תבואה שנתכשל, ורק אם נראה בהם סימני חימוץ או אסורים. יש בספרי שו"ת שחלקו על דבריו, ויש שצירפו דבריו לסניף וכו'.

בשו"ת אבני נזר סימן תקכ"ט נשאל "בדבר החטים השמורים למצת מצוה אשר נקצרו לאחר הגשמים, ותחילה כאשר הלכו לקצור ראו אשר החטים היו מלאים ונפוחים מלחלוחית המי גשמים וכו'". בהמשך דבריו מרבה לחלוק על דברי שו"ת מעיל צדקה ודורך בדרך "אביהן של ישראל הרשב"א ז"ל" עיין שם. ובסוף דבריו מסיק "אך בנידון דידן אף לדעת המעיל צדקה שהתיר משום אנג מדלייהו, הא פרש"י בסוגיא משום דשרקי ונפלו ולא מבלעי, ובנ"ד שכתב מעלתו שכל החיטין היו מלאים ונפוחים מלחלוחית המים, הא קמן דמבלעי, וכיון

לסיכום

אחר כל הנ"ל ודאי שראוי לכל אחד לחוש לחשש זו של ירידת גשם לאחר גמר התבואה, ויחפש עצות לגפשו לקצור בהקדם (אמנם בזה צריך הדרכה איך לייבש ולאצור החטים, כי אם לא יזהר בזה, יכולים החטים לבא לידי עיפוש), או לקנות בבתי מאפה שיש בהם קמח מארה"ק או שאר מקומות שלא שכיח שם גשם, או שיקנה מצות מארה"ק, וישראל קדושים הם.

ליקוטי אמרים

החטים שמורים קוצרין אותם קודם גמר בישולם וכו' כל שקצר התבואה טרם גמר הבישול בעוד שהי"ל יניקה מהמחובר וכו'.
(שו"ת ערוגת הבשם או"ח סי' ק"ל)

ואני בעצמי ראיתי שלקחתי חיטין למצת מצוה ועמדתי בשעת הקצירה, והי' החטים עוד צריכין לקרקע.

(שו"ת יד יוסף סי' נ"ה)

אף דהרשב"א ז"ל כתב דהא דאמרינן בפסחים דף ל"ג דאתמין במחובר מיירי בנתייבש לגמרי ולא אורחי' להניח במחובר עד שנתייבש כל כך.

(שו"ת עטרת יהושע סי' מ"ה)

מנהג ותיקין להכין חטין שמורים משעת קצירה על כל ימי פסח, ודרכם לקצור כמ"ש בש"ע בעודנה אינה יבש כל צרכו דלא מקבל חימוץ במחובר.

(שו"ת לבושי מרדכי מהד"ב או"ח סי' קנ"ב)

המצות של כל ימי הפסח יהיו מחטים משומרות משעת קצירה, והחמיר [הגר"א זצ"ל] מאד בדבר מחמת שבמדינתינו מצויין מאד מי גשמים בימי הקציר והתבואה על פני השדה, ועוד כמה חששות, דהוי כמו אתחזק ריעותא.

(מעשה רב אות קפ"ו)

קוצרים אותם תיכף אחר שנגמר התבואה וכו' להיות שנוהרין למהר הקצירה כל מה דאפשר.

(שו"ת רמ"ץ או"ח סי' ל"ז)

אותם שהם קוצרין חיטין למצה שמורה, ברוב פעמים הם קוצרין בעוד שלא נתבשלו החטין כל צרכן וצריכין עוד לקרקע.

(שו"ת חסד לאברהם-תאומים סו"ס

נ"א)

שקוצרים התבואה (כעצם וצריך) [בעודם צריך] ליניקה להיות להם מצה שמורה.

(דברי שאול עדות ביוסף לקוטים דף מו)

לו יותר בתנאי שיניח לקצור איזה ימים קודם לזה הזמן שאומר.
(שו"ת ויען יוסף או"ח סי' ת"ח)

בעיירות שכיחן רבינו [אדמו"ר מסאטמאר זצ"ל] פאר כאב"ד נאמן (אורשיווא קראלי סאטמאר), נסע רבינו בעצמו לקצירת החטים בכל שנה בהתחלת זמן הקיץ אחר חג השבועות, והיו בודקים החטים אם הוא קשה כ"כ שאינו נתמעך בצפורן, ובעוד שהחטים לא נתבשלה לגמרי תלש בידו את החטים שמהן אפו מצותיו.
(מחזור דברי יואל)

חטים משומרים משעת קצירה וכו' ידוע שהם גרועים משאר חטים לפי שלא נתייבשו בשדה כל צרכם.

(שו"ת דברי מלכיאל ח"ו סי' ט)

נזהרים בשמורה לקצרה תיכף כשהגיעה להתבשל.

(דברי מלכיאל פ"ו סי' ח)

שיהא החטים צריכין עוד לקרקע, דהיינו לשאול להגוי בעל השדה אימתי לפי דעתו הזמן הראוי לקצור חטים לפי מנהג העולם, וכאשר יאמר הזמן אז יאמרו לו שאנחנו מוכנים לשלם

Physiological Maturity in Wheat

E.L. Deckard

Html Editors: Dr. Jochum Wiersma & Tracy Allrich

Pictures of Wheat spikes, Wheat kernels, and Cross-section of wheat kernel.

Physiological maturity, defined as maximum kernel dry weight, determines the readiness of the crop for harvest. This stage of crop development is reached prior to the crop being ready for combining as the kernel is relatively soft (easily dented with finger nail) and kernel moisture percentage is relatively high. Swathing or glyphosate applications (including Roundup or Roundup RT) can occur at physiological maturity without yield loss.

Moisture percentage is not a good predictor of physiological maturity as it varies with varieties and environments. Moisture percentage is relatively high until about 95% of the maximum dry weight has accumulated. Then it generally decreases rapidly with rate of water loss determined predominantly by prevailing environmental conditions. At physiological maturity, moisture percentage ranges from about 20 to 40%.

Although physiological maturity is defined relative to dry weight accumulation, there are visual indicators that accurately predict the attainment of this important stage. The most accurate indicator known is the appearance of a dark layer of cells. The specific location of these dark cells depends on the crop. For example, it is seen at the base of the corn kernels (black layer) and along the crease of the wheat kernel (pigment strand). Although this pigment strand is the most accurate visual indicator of physiological maturity, it is not always the most useful as kernels in the same spike and especially different spikes reach physiological maturity at different times.

Another visual indicator of physiological maturity is loss of green color from the preanther, kernel (including crease) and glumes. Generally, the glumes at the bottom of the spike are the last of these structures to lose green color.